

typical image of a young physically attractive woman, related to men in a family, marriage or sex are formed in the English publicistic press in Ukraine. Man is also seen as a typical representative of the majority of professions and social groups.

Key words: *gender, gender marker, gender stereotype, the English language publicistic press in Ukraine.*

Дата надходження статті: «26» вересня 2017 р.

Дата прийняття до друку: «11» жовтня 2017 р.

УДК 811.161.2'367.622:398.91

ВАЛЕНТИНА ФІЛІНЮК,

кандидат філологічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

Лексема сонце в збірці М. Номиса

«Українські приказки, прислів'я і таке інше»

У статті подано погляди українських та закордонних учених на тлумачення понять «валентність», «сполучуваність», «дистрибуція». Узагальнено підходи до використання цих термінів щодо одиниць різних мовних рівнів. Проаналізовано вживання цих понять у зв'язку із такими частинами мови, як дієслово та іменник. Розглянуто, як у вітчизняних мовознавчих працях описують ознаки семантичної та синтаксичної сполучуваності слів. Детально досліджено сполучуваність лексеми сонце в збірці М. Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864). Зосереджено увагу на семантико-граматичних ознаках аналізованого слова в паремійних текстах. З'ясовано, що лексема сонце в українських народних приказках, прислів'ях, загадках вживається для зображення сонця й інших явищ природи, часових проміжків, зіставлення з позитивно й негативно забарвленими поняттями. Установлено, що вшанування українцями сонця, віра в його незнищенність, залежність господарського життя від сонячного тепла й світла спричинили активну семантичну сполучуваність цієї лексеми в досліджуваних текстах.

Ключові слова: *сонце, валентність, сполучуваність, семантика, прислів'я, приказки, загадки.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... До кола сучасних лінгвістичних проблем належить застосування термінів «сполучуваність», «дистрибуція», «валентність» до одиниць української мови. Дослідження потребують тексти, у яких уже функціонують

лексеми, синтаксеми, а також ймовірні поєднання одиниць, які мають потенцію творити тексти. «Якщо донедавна валентність у лінгвістиці, зокрема в граматиці, кваліфікували як щось нове, нетрадиційне, яке, без сумніву, суттєво вплинуло на поглиблення теорії багатьох лінгвістичних категорій, понять, визначень, то зараз уже можна говорити про повноцінне утвердження теорії валентнісного підходу до вивчення мовних реальностей в україністиці (І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, Н. Іваницька, М. Степаненко та ін.)» [17].

Аналіз досліджень і публікацій... Розглянемо, як розмежовують названі поняття сьогодні. У вітчизняній енциклопедії це поняття подають як здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього слівформ, зумовлену його семантичними і граматичними властивостями [1, с. 59]. Валентність також тлумачать як властивість лексичної одиниці вступати в синтаксичні зв'язки з іншими елементами [13, с. 79].

Часто валентність розуміють як сполучуваність мовних одиниць на різних ярусах. На думку А. Лосева, «валентність – це здатність мовного елемента отримувати певне значення (функцію) у зв'язку зі своїм контекстом: чи це окремий звук, чи об'єднання звуків у єдину морфему, чи то об'єднання морфем у цілісну лексему, чи то об'єднання слів у словосполучення, у граматичне речення, чи одиниці ще складніших зв'язків. Не вводити в сучасне мовознавство моменту валентності – це все одно, що в природознавстві ігнорувати ядерну фізику й розуміти атом у світлі тих статичних уявлень, які існували в науці півтори сотні років тому» [14, с. 403].

М. Степанова вирізняє такі підходи до трактування валентності: перший – це сполучувальна властивість (вибірковість) одиниць мови, яка поширюється на різні рівні мови; другий – це обов'язкова сполучуваність лексем у реченні, яка зумовлює його граматичність [19, с. 20]. Н. Арутюнова пропонує вважати валентними властивості слова, визначені його належністю до певного лексико-граматичного розряду (класу або підкласу). З огляду на це лексема вступає й у предикативні, і непередикативні відношення [4, с. 33].

Українське мовознавство схиляється до розмежування власне-семантичної, семантико-синтаксичної і формально-граматичної валентності. Й. Андерш визначив валентність дієслова як його властивість відкривати функціонально-синтаксичні позиції для їхнього заповнення на формально-синтаксичному рівні, а інтенцію вербатива – як можливість задавати такі позиції для заповнення на семантико-синтаксичному рівні [3, с. 17]. Іntenція має суто семантичний характер, презентує форми мислення та пізнання дійсності, а валентність –

конкретна величина, оскільки її вираження залежить від особливостей певної мови [2, с. 64–65].

Дослідження валентності дієслова здійснюють І. Вихованець, А. Загнітко, Т. Масицька та ін. Зокрема, семантико-синтаксичну валентність як суто дієслівну категорію вивчає Т. Масицька, яка описує дієслово в його сполучувальних спроможностях і семантичних потенціях, виражених засобами морфології [15, с. 5–6]. І. Вихованець розрізняє активну і пасивну валентність різних частин мови, диференціює поняття валентності й сполучуваності: сполучуваність слів у реченні реалізується через взаємодію активної валентності підпорядковувальних і пасивної валентності залежних лексем. Тому дієслово має лише активну валентність, а конкретні іменники – пасивну [5, с. 112]. А. Загнітко тлумачить валентність як опосередковано морфологічну граматичну, міжрівневу категорію проміжного типу, оскільки валентність перебуває на перетині семантики, морфології і синтаксису [7, с. 268–300; 8, с. 87]. Показником дієслівної валентності є можливість цієї частини мови утворювати зв'язки з іменником у формі різних відмінків. Дослідник зазначає, що валентність пов'язана з позамовною дійсністю. Семантизація валентності уможливорює аналіз механізмів її реалізації на синтаксичному рівні, а отже, дослідження синтаксичних явищ у єдності їхньої форми та змісту. Комплексно висвітлити особливості мовних структур можна в результаті синтезу синтаксичної валентності з лексико-семантичною валентністю й семантико-компонентним аналізом [6, с. 103–105].

Розмежування семантичної та синтаксичної валентності полягає в тому, що семантична валентність дозволяє заповнювати відкриті позиції компонентами, зумовленими їхніми семантичними ознаками, а синтаксична валентність визначає статус компонента речення з огляду на його центральний або периферійний, облігаторний чи факультативний статуси [9, с. 22–27; 6, с. 105].

О. Леута розглядає валентність як лексико-граматичну категорію, сутність якої полягає в «потенційній здатності слова до сполучуваності, яка визначається лексичною або лексико-граматичною природою слова, тобто запрограмована самою природою слова» [12, с. 8]. М. Кочерган пояснює валентність як потенційну сполучуваність [11, с. 27]. На думку А. Мухіна, сполучуваність і валентність – взаємодоповнювані категорії: сполучуваність – це властивість лексем, а валентність – це властивість синтаксем [16, с. 62]. У теорії М. Степаненка «валентність – глибинна якість мови як системи, сполучуваність – конкретна реалізація валентності в мовленнєвій діяльності» [18, с. 9].

Окрім пов'язаних понять «валентність» і «сполучуваність», досліджують також явище дистрибуції. «В основі вирізнення валентності і сполучуваності лежить розмежування мови та мовлення: валентність – явище мови, сполучуваність – явище мовлення, актуалізована в мовленні валентність. Дистрибуція – це зафіксована сполучуваність, отже, також факт мовлення» [17].

Семантична специфіка валентності пов'язана з набором синтаксичних позицій та особливостями їхнього заповнення. «Залежні контекстні партнери (субстанціальні синтаксеми) з ознаковими словами (предикатами) поєднуються не довільно, оскільки саме лексичне значення предиката задає найсуттєвіші умови сполучуваності його з іншими словами в синтаксичних одиницях-конструкціях – реченні та словосполученні» [10].

Формулювання цілей статті... У нашій статті ми розглядаємо сполучуваність слова *сонце* в українських паремійних текстах, зважаючи на його семантико-граматичні ознаки, якими ця лексема взаємодіє з іншими. Для відбору одиниць малих фольклорних жанрів обрали збірку Матвія Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше», видану 1864 року (у статті подаємо орфографію й пунктуацію за оригінальним текстом).

Виклад осново матеріалу... Закономірним є смислове поєднання сонця та явищ природи (дощу, місяця). Сонце й дощ вважалися явищами протилежними, тому їхня одночасна поява сприймалася як дивний (магічний) факт. Сонце може бути суб'єктом дії (*сонце світить*), інструментом дії (*дощ іде крізь сонце*), об'єктом дії (*сонце коробом*). Зміст висловлювань доповнюється магічною (*чарівниця, чорт*) та побутовою (*масло робити, заміж віддавати, короб, сито*) лексикою: *Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить* [20, с. 47]; *Коли йде дощ крізь сонце, кажуть – то чорт жінку б'є и дочку заміж віддає* [20, с. 623]; *Коробом сонце, ситом дощ* [20, с. 65].

Сонце може протиставлятися й хмарам в антитезі *хмари – сонце, татари – християни*. Позитивної семантики додає пестливий суфікс *-ечк-* (*сонечко*): *Бий, дзвоне, бий! хмару розбий! Нехай хмари на Татаре, а сонечко на хрестяне! Бий, дзвоне, бий, хмару розбий* [20, с. 53]. Дзвін як християнський атрибут використовують для звільнення сонця (сонце в біблійних текстах часто подають як символ Ісуса Христа, Господа, віри).

Ще одним протиставленням є *сонце – місяць* як астральні об'єкти, що з'являються в різну пору доби. Проте в приказці *Місяць – козаче сонце* [20, с. 75] ці поняття набувають оксиморонного звучання.

Короткий світловий день та низька температура восени й узимку

теж пов'язані в аналізованих текстах із сонцем. Персоніфікація може будуватися на основі перенесення за дією (*сонце купається, сонце спочило, сонце вискалилося*): *Сонце ся в ложі купає, сонце спочило* [20, с. 66]; *Коли б хоч трохи вискалилось (сонце)* [20, с. 66] про осіннє сонце.

У приказках *сонце* може виступати компонентом порівняння: *Так се сонце (осіннє) світить, як Цигана мати жалує* [20, с. 66]; *Зімне сонце, як мачушине серце* [20, с. 67]. Основою для зіставлення є семи 'знуцання' чи відсутність ласки.

Лексема *сонце* має спільні семи з лексемами *світло, тепло*. На цій семантиці побудовано народне спостереження: *Зімою сонце світить, та не гріє* [20, с. 67].

Семантичне протиставлення спостерігаємо й у парах *сонце – сова, сонце – комар*. Активність цих тварин поживаюється в сутінках й уночі, тому сонце для них – це загроза, ускладнення для існування: *Чи може сова в сонце дивитися?* [20, с. 86]; *Комар боїцця сонця; він каже: на сонці я розтоплюсь* [20, с. 608].

Розглянемо, як лексема *сонце* функціонує в пареміях, що стосуються людини, її почуттів, станів, видів діяльності, рис характеру тощо. Народнопоетичний паралелізм помітний у зіставленні *сонце – парубок*, у фольклорі часто сонце уособлює чоловіче начало. Сема 'тепло' поєднає відчуття від сонячного проміння й від романтичних стосунків: *Сонце вь віконце пече-припікає, парубок на дівку глядить-поглядає* [20, с. 389].

У групі приказок відзначимо поєднання семантики понять *сонце* й *надія на краще життя*. Схід сонця (також пестливий варіант *сонечка*) у віконці, перед вікном, перед ворітьми, на воротах образно тлумачиться як покращання життя, позитивні зміни, проте ці зміни не мають чітких часових меж (*колись*), як і не можна чітко спрогнозувати сонячної погоди: *Колись и в мое віконце засвітить сонце; Колись таки дождемось сонця в оконце; Колись и перед моім окном сонечко зійде; Колись и перед моїми ворітьми сонечко зійде; Єще и на моїх воротах сонце засвітає* [20, с. 239]. Як бачимо, люди не мислили себе без господарства й хати. Рідше вживається приказка *Колись и нас сонечко гляне* [20, с. 239]. Поява сонця висушить біди – мокру сорочку, ймовірно, від важкої праці чи дощу: *Сонечко блисне, сорочечка висхне* [20, с. 239].

Опис успішного господарювання містить порівняння *хліб, як сонце* (перенесення за формою, кольором, позитивною символікою): *У хаті в її, як у віночку; хліб випечений, як сонце; сама сидить, як квіточка* [20, с. 450].

Коли ж час у паремії чітко окреслено (*завтрашнє сонце*), то

прислів'я позначатиме марну надію: *Завтра, як сонце вгріє!* [20, с. 262] – тобто ніколи. Протиставлення понять *сонце – роса* (добре життя – лихо) також буде образний смисл примарної віри в кращу долю: *Поки сонце зійде, роса очі виїсть* [20, с. 269].

Якщо слово *сонце* виступає об'єктом дії *смикати* (фольклорний мотив *циган сонцем крутив*), то така приказка позначатиме виснажливі клопоти: *Засмикали, як Циган сонце* [20, с. 447].

Ліниву людину зображають такою, яка виконує будь-яку дію, доки сонце рухається небосхилом, лексема *сонце* функціонує в одній із частин складного речення із підрядною частиною часу: *Поки найде, то і сонце зайде* [20, с. 485]; *Буде ходив, поки світа та сонця* [20, с. 486]; *Поки дайде, так і сонце зайде* [20, с. 486]. У прислів'ї *Біда найде, хоч сонце зайде* [20, с. 132] лексема *сонце* також має сему часу, йдеться про захід сонця, темну пору доби, що нечасто бачимо в українських пареміях.

Неможливість застосувати певний інструмент (мотика) до сонця зображено в приказці *Пірвався, як з мотикою на сонце* [20, с. 170], така сполука означає «значні труднощі в роботі».

Людські почуття (журба, гординя, хитрість, заздрість), зображені в малих фольклорних жанрах, семантично сполучаються з лексемою *сонце*. Сонце як об'єкт дії (*томувати, крутити*) виступає в таких зразках: *Не томуй сонцем (не перебаранчай величацьця)!* [20, с. 145] – гординя; *Крутить, як Циган сонцем* [20, с. 166] – хитрощі. Ірреальність цих дій є основою показу негативних явищ.

Зіставлення сонця й місяця як двох світил, часових проміжків допомагає передати складність життєвої ситуації впродовж тривалого часу: *Нема мені ні від місяця, ні від сонця* [20, с. 135]. Заздрість описано через протиставлення *сонце – сова*, завдання болю (*колоти очі*): *Сові сонце очі коле* [20, с. 236].

Для позначення безглуздої роботи, нісенітниць зіставляють конструкції *пес бреше – сонце світить* (*Пес бреше на сонце, а сонце світить* [20, с. 250]) або акцентують на унікальності сонця: *Досить одного сонця на небі!* [20, с. 264].

Очікування чи вшанування сонця – властива всім частина людського життя, проте для недоуків й невігласів не стає глузду об'єктивно оцінювати дійсність: *Небозі сонечко мрієця, – воно ж зрадніло, та й справді грієця* [20, с. 298]; *Знає свиня – шановавши сонце святее, образи святії і слухи ваші – що перець! вона каже, що то гречка!* [20, с. 302].

У пареміях слово *сонце* стає ситуативним синонімом понять *правда, істина*, звичний *устрій життя* й антонімом – до *брехня*: *Як сонце на*

небі! [20, с. 313] – правда; *Треба слухать, може й справді сонце не так сходить!* [20, с. 318] – брехня.

У текстах, наділюваних магічним впливом, теж уживається слово *сонце*. У замовляннях, побажаннях і прокльонах сонце є об'єктом поклоніння, символом земного життя. Бачимо тут епітетні конструкції *святе сонце, праведне сонце*, наділення схожою семантикою й символізмом понять *сонце, місяць, хліб, білий світ, діти*.

Замовляння містять компонент *сонце* на першому місці, що підкреслює його важливість: *Шанувати сонце, місяць, зорі, хліб святий і ваші слухи; Шанувати сонейко святее, і день білий, і вас, яко кречних* [20, с. 374]. Таке ж місце ця лексема займає в побажаннях: *Година вам щаслива! щоб ви бачили сонце, світ і діти перед собою* [20, с. 225].

Лексема *сонце* в прокльонах поєднується з іншими словами семами 'спопелити' (*Щоб ти скрізь сонце пройшов!* [20, с. 190]), 'могутня сила' (*Сонце би тя побило!* [20, с. 190]), 'вічне існування' (*Щоб ти ходив, поки світа та сонця!* [20, с. 191] – завжди; *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити! Щоб над тобою світ не світав і сонце праведне не сходило* [20, с. 194] – ніколи).

Традиційними є порівняльні конструкції з компонентом *сонце* (у значенні *добре, майстерно; красивий, вродливий, гожий*): *Як сонце грає; Ясний, як сонечко* [20, с. 575].

Проаналізуємо також загадки, уміщені в збірці М. Номиса, відгадкою до яких є *сонце*. Семи руху, часу, споконвічного існування, кольору тощо стають підґрунтям створення текстів загадок.

Неможливість пояснити з допомогою побутових знань руху сонця, його фізичних властивостей народжує такі зразки: *Куди воно? додому; відкіль? з дому; чого? само не зна, от так!* [20, с. 637]; *По соломі ходе, та не шелестить* (проміння сонця) [20, с. 639]; *Мету-мету – не вимету; несу-несу – не винесу, пора прийде, само вийде* (на долівці сонце) [20, с. 653]. Спостереження за явищами природи (світанок, сонце, місяць) спричинило появу такої загадки: *Зоря-зоряниця, красная дівиця, ключі потеряла, сонце вкрало, місяць зійшов, ключі найшов* (роса) [20, с. 639].

За семою форми сонце зіставляють із *птицею, півнем, коморою, платтям, діжею*, кольору – із *червоною чи золотою барвою*, простору – *на дубі, на вербі, серед моря, за лісом, за горами*, руху чи функцій – *вертиться, стоїть, сидить, горить, сходить, кисне: Стоїть дуб-стародуб, на тім дубі птиця-вертиниця – ніхто її не дістане, ні царь, ні цариця; Серед моря-моря стоїть червона комора; За лісом, за пролісом червоне плаття; За лісом, за перелісом золота діжа горить;*

Ой за лісом, за пролісом золота діжа сходить; За лісами, за горами золота діжа кисне; Сидить півень на вербі, спустив китиці до землі (сонце и дощ) [20, с. 639].

Висновки... Отже, за семантичним наповненням і сполучуваністю з іншими компонентами текстів лексема *сонце* в українських народних приказках, прислів'ях, загадках вживається для образного відтворення сонця й інших явищ природи (дощу, місяця, хмар, роси), часових проміжків (світанок, сутінки, день, ніч, осінь, зима, вічне існування), зіставлення з позитивно забарвленими поняттями (надія, білий світ, успішне господарювання, кохання) та протиставлення – із негативними (біда, заздрість, лінощі). Споконвічне поклоніння українців сонцю, віра в його незнищенність, залежність господарського життя від сонячного тепла й світла спричинили активну семантичну сполучуваність цієї лексеми в досліджуваних конструкціях.

Список використаних джерел і літератури:

1. Андерш Й. Ф. Валентність // Українська мова. Енциклопедія. К. : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.
2. Андерш Й. Ф. Про співвідношення інтенційної і валентної структур дієслова // Українське мовознавство. 1980. Вип. 8. С. 62–65.
3. Андерш Й. Ф. Типологія простих дієслівних речень у чеській мові у зіставленні з українською. К. : Наукова думка, 1987. 191 с.
4. Арутюнова Н. Д. О синтаксической сочетаемости в испанском языке // Филологические науки. 1962. № 2. С. 31–40.
5. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. К. : Наукова думка, 1988. 256 с.
6. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. К. : НМК ВО, 1990. 132 с.
7. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Морфологія. Донецьк : ДонНУ, 1996. 437 с.
8. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
9. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. К. : Вища школа, 1986. 167 с.
10. Костусяк Н. Валентність як міжрівнева категорія. URL : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1013/1/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%81%D1%8F%D0%BA.pdf> (дата звернення: 25.09.2017).
11. Кочерган М. П. Слово і контекст : лексична сполучуваність і значення слова. К. : Вища школа, 1980. 183 с.
12. Леута О. І. Валентність, дистрибуція, інтенція як лінгвістичні поняття // Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. К., 2001. С. 8–18.
13. Лингвистический энциклопедический словарь. М. : Советская энциклопедия, 1990. 685 с.

14. Лосев А. Ф. О понятии языковой валентности // Известия АН СССР: Серия литературы и языка. 1981. Т. 40. № 5. С. 403–412.

15. Масицька Т. Є. Семантико-синтаксична валентність дієслова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». К., 1995. 16 с.

16. Мухин А. М. Валентность и сочетаемость глаголов // Вопросы языкознания. 1987. № 6. С. 52–64.

17. Станіславська Л. В. Валентність як семантико-синтаксична категорія дієслова-предиката [Електронний ресурс] // <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/valentnist-yak-semantiko-sintaksichna-kategoriya-diyeslova-predikata/>.

18. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення. К. : б. в., 1997. 216 с.

19. Степанова М. Д. Вопросы валентности в современном языкознании и части речи (на материале немецкого языка) // Лингвистика и методика в высшей школе. М. : Моск. гос. пед. ин-т иностранных языков им. Мориса Тореза, 1978. Вып. 8. С. 20–34.

20. Українські приказки, прислів'я і таке інше: [уклав М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка]. К. : Либідь, 1993. 768 с.

References:

1. Andersh Y. F. Valentnist, *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Kyiv, Ukrainska entsyklopediia, 2000, 752 p.

2. Andersh Y. F. Pro spivvidnoshennia intentsiinoi i valentnoi struktur diieslova, *Ukrainske movoznavstvo*, 1980, Volume. 8, pp. 62–65.

3. Andersh Y. F. Typolohiia prostykh diieslivnykh rechen u cheskiï movi u zistavlenni z ukrainskoiu. Kyiv, Naukova dumka, 1987, 191 p.

4. Arutiunova N. D. O sintaksicheskoi sochetaemosti v ispanskom yazyke, *Filologicheskie nauki*, 1962, Volume 2, pp. 31–40.

5. Vykhovalnets I. R. Chastyny movy v semantiko-hramatychnomu aspekti. Kyiv, Naukova dumka, 1988, 256 p.

6. Zahnitko A. P. Diieslivni katehorii v syntahmatytsi i paradyhmatytsi. Kyiv, NMK VO, 1990, 132 p.

7. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Morfolohiia. Donetsk, DonNU, 1996, 437 p.

8. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Syntaksys. Donetsk, DonNU, 2001, 662 p.

9. Ivanytska N. L. Dvoskladne rechennia v ukrainskii movi. Kyiv, Vyshcha shkola, 1986, 167 p.

10. Kostusiak N. Valentnist yak mizhrivneva katehorii [Electronic resource]. Mode of access : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/1013/1/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D1%81%D1%8F%D0%BA.pdf>.

11. Kocherhan M. P. Slovo i kontekst: leksychna spoluchuvanist i znachennia slova. Kyiv, Vyshcha shkola, 1980, 183 p.

12. Leuta O. I. Valentnist, dystrybutsiia, intentsiia yak linhvistychni poniattia, *Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy : zb. nauk. prats*,

Kyiv, 2001, pp. 8–18.

13. Lingvisticheskii entsyklopedicheskii slovar. Moskva, Sovetskaia entsyklopediia, 1990, 685 p.

14. Losev A. F. O poniatii yazykovoï valentnosti, *Izvestiia AN SSSR: Seriiia literatury i yazyka*, 1981, Volume 40, Issue 5, pp. 403–412.

15. Masytska T. Y. Semantyko-syntaksychna valentnist diieslova. Kyiv, 1995, 16 p.

16. Mukhin A.M. Valentnost i sochetaemost glagolov, *Voprosy yazykoznaviia*, 1987, Volume 6. pp. 52–64.

17. Stanislavska L. V. Valentnist yak semantyko-syntaksychna katehoriia diieslova-predykata [Electronic resource]. Mode of access : <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/valentnist-yak-semantiko-sintaksichna-kategoriya-diyeslova-predykata/>.

18. Stepanenko M. I. Vzaiemodiia formalno-hramatychnoi i semantychnoi valentnosti u strukturi slovospoluchennia ta rechennia. Kyiv, 1997, 216 p.

19. Stepanova M. D. Voprosy valentnosti v sovremennom yazykoznavii i chasti rechi (na materiale nemetskogo yazyka), *Lingvistika i metodika v vysshei shkole*, Moskva, 1978, Volume 8, pp. 20–34.

20. Ukrainski prykazky, pryslivlia i take inshe: uklav M. Nomys / Uporiad., prymit. ta vstupna st. M. M. Pazyaka. Kyiv, Lybid, 1993, 768 p.

Summary

Valentyna Filiniuk

Lexeme Sun in the Collection of M. Nomys

«Ukrainian Sayings, Proverbs and so on»

The article presents the views of Ukrainian and foreign scientists on the interpretation of the concepts of «valence», «connectivity», «distribution». The approaches to using these terms in connection with units of different language levels are generalized. The use of these concepts in connection with such parts of the speech as the verb and the noun is analyzed. It is considered, as in Ukrainian linguistics the signs of semantic and syntactic connectivity of words are described. The lexeme sun in the collection of M. Nomys «Ukrainian sayings, proverbs and so on» (1864) was studied in detail. The attention is focused on the semantic and grammatical features of the analyzed word in paremiias. It was found out that the lexeme sun is used in the Ukrainian folk sayings, proverbs, riddles for a figurative image of the sun and other phenomena of nature, time intervals, and comparison with positive and negative concepts. It was established that the respect for the Ukrainians of the sun, the belief in its indissolubility, the dependence of life on solar heat and light caused an active semantic connectivity in the texts studied.

Key words: sun, valence, connectivity, semantics, proverbs, sayings, riddles.

Дата надходження статті: «03» жовтня 2017 р.

Дата прийняття до друку: «12» жовтня 2017 р.